

Nr B 76

Utlåtande i anledning av väckta motioner om sjuksköterskeskolornas inordnande i yrkesskolväsendet.

(2:a avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lindahl m. fl.* (I: B 78) och den andra inom andra kammaren av herr *Allard m. fl.* (II: B 100), har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning rörande sjuksköterskeskolornas inordnande i det reguljära yrkesskolväsendet, så att skolorna erhåller statsbidrag enligt för centrala yrkesskolor gällande bestämmelser.

Beträffande motiveringen för yrkandet får utskottet hänvisa till motionerna, i vilka åberopats vad i den vid 1958 års A-riksdag väckta motionen I: 34 anförts.

Statsutskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttranden av medicinalstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, statskontoret, svenska stadsförbundet, svenska landstingsförbundet och svensk sjuksköterskeförening.

Medicinalstyrelsen har anfört följande.

Under medicinalstyrelsens tillsyn stå enligt gällande författningar icke bara sjuksköterskeskolorna och barnmorskeläroanstalterna, som numera äro specialutbildningsanstalter för sjuksköterskeelever, utan även andra specialutbildningskurser för sjuksköterskeskolornas elever, till exempel A-kursen vid centralskolan för specialutbildning av barnsjuksköterskor och central högre kurs i sinnessjukvård. Vidare har styrelsen tillsyn över fortsatt utbildning för sjuksköterskor, såsom kurser för avdelningssköterskor, lärarinnor vid sjuksköterskeskolor och husmödrar.

I sina anvisningar angående sjuksköterskeutbildningens anordnande har styrelsen starkt understrukit, att undervisningen skall anordnas enligt en följdriktig plan och vara uppdelad i dels teoretisk undervisning under vissa sammanhängande tidsperioder (teoretiska block), dels ock praktisk utbildning inom sådana delar av hälso- och sjukvårdsarbetet, som en sjuksköterska bör behärska. Teoretisk utbildning skall givas även jämsides med utförandet av de praktiska arbetsuppgifterna. De olika utbildningsavsnitten måste ses som integrerande delar av sjuksköterskeskolans hela utbildningsprogram och följaktligen intimt samordnas med varandra.

Uppläggningsen av den teoretiska undervisningen varierar i någon mån. Vid vissa skolor ges samlad teoretisk undervisning under tillsammans sju

månader, då däremot vid andra skolor av olika skäl sådan undervisning ges under sex månader och i stället en mera utbyggd jämsidesundervisning lämnas ute på det praktiska fältet.

En omfattande utveckling har skett och sker fortfarande inom medicinens olika grenar, vilket återverkar på sjuksköterskornas arbetsuppgifter, som blivit alltmer kunskapskrävande och ansvarsfulla. I samband härmed genomgå kursplanerna för sjuksköterskeskolorna en fortlöpande bearbetning för att motsvara de medicinska kraven. Avvägningen härvidlag kan endast göras av en medicinsk tillsynsmyndighet.

Styrelsen vill i detta sammanhang även erinra om att 1952 års yrkesutbildningssakkunniga i sitt betänkande, SOU 1954:11 s. 234, framhållit, att bland annat sjuksköterske- och barnmorskeutbildningen hör så nära samman med tillsynsmyndighetens ordinarie verksamhet att utbildningen borde kvarstå under denna myndighet.

En viss gränsdragning har utvecklats mellan stat och landstingskommun respektive stad, som ej tillhör landstingskommun, när det gäller sjuksköterskeutbildningens finansiering. Utöver de två statliga sjuksköterskeskolorna svarar staten för centraliserad specialutbildning av sjuksköterskeelever (barnmorskeläroanstalterna, narkoskurser och centrala högre kurser i mentalsjukvård) samt för sjuksköterskornas vidareutbildning (avdelningssköterske-, lärar- och husmoderskurser, distriktssköterskeutbildningen m. m.). Även om sjuksköterskeskolorna är en stor utgiftspost för landstingen och ovannämnda städer måste det påpekas, att samma landsting och städer tillföras en väsentlig inkomst genom den arbetsinsats sjuksköterskeleverna göra under den praktiska delen av utbildningen.

Medicinalstyrelsen får vidare framhålla, att drygt 30 procent av de sjuksköterskor, som under år 1956 avslutade sin utbildning, genomgått de 8 sjuksköterskeskolor, som drivs av stiftelser.

Under hänvisning till vad ovan anförts finner medicinalstyrelsen det nödvändigt, att tillsynen över sjuksköterskeskolorna även fortsättningsvis kommer att helt åvila styrelsen. Styrelsen får därför avstyrka den av motionärerna föreslagna utredningen.

Överstyrelsen för yrkesutbildning har anfört följande.

1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning och viss lärarutbildning har efter vad överstyrelsen inhämtat från kommitténs sekreterare företagit vissa undersökningar beträffande sådan yrkesutbildning, som ej sorterar under överstyrelsen. Därvid har man också bland annat kommit in på frågan om sjuksköterskeutbildningen, men någon diskussion härom har ännu ej upptagits.

I detta sammanhang vill överstyrelsen meddela, att utbildning av sjukvårdsbiträden, som ej tidigare förekommit i nu avsedd omfattning, från och med detta läsår är under uppbyggnad under överstyrelsens ledning. Inom två län har utbildningen redan startats och det är att förvänta, att sådan utbildning är anordnad över så gott som hela landet från och med nästa budgetår. Denna undervisningsverksamhet organiseras nu efter de riktlinjer, som uppdragits av en särskild kommitté med representanter från svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundet och svenska kommunalarbetsförbundet. Denna kommitté redovisade sina förslag i ett betänkande den 8 maj 1957 och föreslog därvid bland annat, att utbildningen skulle inord-

nas i det reguljära yrkesutbildningsväsendet. Enligt uppgift fortsätter kommittén sitt arbete för att framlägga förslag om utbildningen av undersköterskor.

Enligt överstyrelsens mening talar många och starka skäl för att utbildningen av sjuksköterskor inordnas i det reguljära yrkesskolväsendet. Motionärerna har pekat på ett av dessa skäl, nämligen möjligheten att få statsbidrag enligt för centrala yrkesskolor gällande regler. För överstyrelsen är de allmänt pedagogiska skälen och samordningssynpunkten ännu starkare. Överstyrelsen vill livligt tillstyrka, att den av motionärerna föreslagna utredningen snarast kommer till stånd.

Statskontoret har avgivit följande yttrande.

Några klart markerade gränser för begreppet yrkesundervisning i yrkeskolstadgans mening (SFS 1955: 503) ha icke uppdragits. Det må emellertid framhållas, att 1952 års yrkesutbildningssakkunnigas utredningsuppdrag närmast gällde utbildningen för industri-hantverk, handel och husligt arbete (se prop. 1955: 139, s. 7) och att bestämmelser i kung. 1957: 480 om statsbidrag till yrkesskolor också taga sikte på ifrågavarande näringsgrenar.

En utvidgning till andra områden är naturligtvis tänkbar, men den omständigheten, att staten på visst sätt stöder industri-hantverk, handel och husligt arbete, synes i och för sig icke kunna tagas till intäkt för att staten i samma utsträckning bör stödja även annan yrkesutbildning. I vad gäller sjuksköterskeutbildningen må i detta spörsmål framhållas, att kroppssjukvården i princip utgör en uppgift för landstingen och städerna utanför landsting. Statskontoret finner vid sådant förhållande naturligt, att nämnda huvudmän framdeles liksom nu i huvudsak svarar, även ekonomiskt, för utbildningen av sjuksköterskepersonal.

Ämbetsverket vill vidare erinra, att överinseendet över ifrågavarande utbildning utövas av medicinalstyrelsen. Därest sjuksköterskeskolorna inordnas i yrkesskolväsendet, skulle de komma att ställas under överstyrelsens för yrkesutbildning överinseende. Med anledning härav får statskontoret framhålla, att överstyrelsen med sin nuvarande organisation saknar personella resurser att fullgöra de nya uppgifter, som skulle tillkomma. Det synes icke heller finnas anledning att ha någon annan central statlig instans för utbildningen av sjuksköterskor än medicinalstyrelsen.

Under hänvisning till vad ovan anförts föreslår statskontoret, att förevarande motioner icke föranleda någon riksdagens åtgärd.

Svenska stadsförbundet har åberopat yttrande från förbundets sjukvårdsdelegation, vari anförts följande.

Vad i motionerna anförts om landstingens intresse för yrkesutbildning överhuvudtaget och utbildning av sjukvårdspersonal av olika kategorier i synnerhet gäller jämväl städerna utanför landsting. Av dessa driva städerna Stockholm och Göteborg var sin sjuksköterskeskola. Kostnaderna för driften av dessa skolor är betydande och de ha stegrats under de senaste åren i icke oväsentlig utsträckning på grund av ökning av utbildningstiden och omläggning av utbildningsprogrammet, varigenom elevernas arbetskraft icke kunnat komma huvudmännen till godo i samma omfattning som tidigare.

Delegationen delar helt motionärernas uppfattning att den kvalificerade yrkesutbildning som ges vid sjuksköterskeskolorna, väl kan jämföras med yrkesutbildningen vid de centrala yrkesskolorna. Ett starkt skäl för sådan jämförelse är att eleverna vid sjuksköterskeskolorna — och detta gäller i synnerhet städernas skolor — rekryteras från hela riket. Ett icke ringa antal av de vid städernas skolor utbildade bli förr eller senare anställda hos andra huvudmän, däribland staten.

I likhet med motionärerna finner delegationen både rättvise- och billig-hetsskäl tala för att statsbidrag utgives till utbildning av sjuksköterskor. För landstingen såsom huvudmän för såväl sjukvården som yrkesskolorna ter sig inordnandet av sjuksköterskeutbildningen under yrkesskolväsendet naturligt. I de landstingsfria städerna däremot är huvudmannaskapet uppdelat å olika organ. Det synes delegationen vara att föredraga att den nuvarande ordningen i städerna bibehålles samt att man sökte finna en form för statsbidrag till städernas sjuksköterskeskolor, som i ekonomiskt hänseende gäve samma resultat som om skolorna skulle ha lytt under yrkeskolväsendet. Därest av statsbidragstekniska skäl svårigheter skulle anses föreligga för en direkt statsbidragsgivning till sjuksköterskeskolorna, har delegationen icke något att erinra mot att detta sker i den formen att skolorna inordnas under yrkesskolväsendet. Skulle så ske, innebär detta att sjuksköterskeskolorna ställas under överstyrelsens för yrkesutbildning överinseende. Delegationen förutsätter emellertid att medicinalstyrelsen blir tillsynsmyndighet för de delar av utbildningen, som ligger inom styrelsens område.

Beträffande den framtida direkta ledningen av sjuksköterskeskolorna får delegationen framföra följande synpunkter. I det normalreglemente, som gäller för godkända sjuksköterskeskolor och som fastställts av Kungl. medicinalstyrelsen, föreskrives på vad sätt styrelsen skall vara sammansatt. Man har här siktat på att få ledamöter, som representerar medicinsk och pedagogisk erfarenhet. En ledamot skall sålunda om möjligt vara lasarettsläkare och en sjuksköterska, båda med anställning vid sjukhus där praktisk utbildning av skolans elever äger rum, samt en vara läkare eller sjuksköterska inom den öppna hälsovården, och dessutom bör en ledamot äga erfarenhet från pedagogisk verksamhet. Normalreglementet möjliggör även, att representanter — styresman och husmoder — för det sjukhus, till vilket elevernas praktiska utbildning främst är förlagd, närvara vid styrelsens sammanträden, delta i dess överläggningar och få sin mening antecknad till protokollet, även om de icke är styrelseledamöter. Det synes vara angeläget, att den erfarenhet, som sålunda här representeras, får komma till uttryck jämväl efter det sjuksköterskeskolorna eventuellt inlemmats i yrkeskolväsendet. Detta torde väl lämpligast kunna ske på det sätt som hittills varit brukligt, nämligen genom en under den lokala huvudstyrelsen sorterande nämnd.

Under återopande av det anförda tillstyrker sjukvårdsdelegationen en utredning för möjliggörande av statsbidrag till sjuksköterskeskolorna.

Svenska landstingsförbundet har avgivit följande yttrande.

Såsom framhålles i de föreliggande motionerna intaga sjuksköterskeskolorna en särställning i svenskt yrkesskolväsen, i det att statsbidrag till anläggning och drift icke utgår. Redan år 1944 framlade medicinalstyrelsen

förslag om bidrag till driften av de utav staten godkända sjuksköterskeskolorna. I yttrande över detta förslag framhöll förbundsstyrelsen bland annat, att det rent principiellt vore starkt motiverat, att staten, som lämnar bidrag till yrkesundervisning på andra områden, även stöder sjuksköterskeutbildningen. Styrelsen förordade därför, att sjuksköterskeutbildningen skulle erhålla statsbidrag enligt samma grunder som annan statsunderstödd yrkesutbildning.

Förslaget ledde endast till att ett blygsamt statsbidrag beviljades för de extrakurser, som sjuksköterskeskola anordnar. Detta bidrag föreslås för övrigt slopat i årets statsverksproposition.

Att sjuksköterskeskolorna i jämförelse med andra yrkesutbildningsanstalter blivit väsentligt sämre lottade beträffande statligt stöd har sin grund i rent historiska förhållanden. Ännu för ett par tre decennier sedan var det närmast att betrakta som en inkomstkälla för ett sjukhus att ha en sjuksköterskeskola förlagd till detta, beroende på det värdefulla arbetskraftstillskott som eleverna utgjorde. Den teoretiska undervisningen var kort och elevernas ersättning för utfört arbete synnerligen blygsam.

Här har emellertid skett en väsentlig ändring under senare år. Den teoretiska utbildningen har successivt utökats så att den nu utgör sju månader. Vidare har utbildning i sinnessjukvård, öppen vård m. m. inlagts i utbildningsprogrammet, varför eleverna ej kunna utnyttjas av modersjukhusen på samma sätt som tidigare. Härtill kommer att eleverna under den praktiska tjänstgöringstiden ej betraktas som full arbetskraft och att viss teoretisk utbildning lämnas i samband med denna tjänstgöring. Slutligen ha ersättningarna till eleverna ej oväsentligt ökats.

Resultatet av denna utveckling har blivit, att sjuksköterskeskolorna från att tidigare ej ha i någon nämnvärd omfattning belastat landstingens budget nu förorsakar dem dryga kostnader. Sammanlagt kostar driften av sjuksköterskeskolorna landstingen över 7 milj. kronor per år. Nettokostnaden per skola och år uppgår till i genomsnitt drygt 400 000 kronor.

En liknande utveckling föreligger beträffande anläggningskostnaderna. Från början voro skolorna små och undervisningslokalerna bestodo ofta endast av ett lektionsrum, allt inom sjukhuset. Med de utökade kurserna och undervisningstidens förlängning har behov av särskilda skolkomplex uppstått. De under senare år tillkomna sjuksköterskeskolorna ha var för sig dragit en kostnad om 2—3 milj. kronor i uppförande och utrustning.

Mot bakgrunden av den sålunda skildrade utvecklingen framstår det som oegentligt och orättvist att statsbidrag ej utgår till utbildningen av sjuksköterskor och detta desto mera som även staten, primärkommuner och enskilda dra fördel av den utbildning landstingen bedriva. I likhet med motionärerna finner styrelsen sålunda starka skäl tala för att staten lämnar bidrag till sjuksköterskeskolorna. Naturligt är, såsom styrelsen redan 1944 framhöll, att de i statsbidragsavseende likställas med annan av landstingen bedriven yrkesutbildning.

Huruvida förutsättningen härför är att skolorna ställas under överstyrelsens för yrkesutbildning inseende undandrar sig styrelsens bedömande. I och för sig har styrelsen icke något att invända mot att så sker. Erinras må att den utbildning, som på förbundsstyrelsens förslag nu håller på att organiseras för sjukvårdsbiträden, anknutits till sagda ämbetsverk och inlemmats i det reguljära yrkesutbildningsväsendet. Det innebär därför intet princi-

piellt nytt, om man förfar på liknande sätt beträffande sjuksköterskeutbildningen. Om så sker bör emellertid medicinalstyrelsen beredas inflytande över utbildningens utformning samt erhålla viss inspektionsrätt över skolorna.

Under återopande av vad sålunda anförts får förbundsstyrelsen tillstyrka motionärernas förslag.

Svensk sjuksköterskeförening har anfört bland annat följande.

Enligt sjukhuslagen (6 §) utövas högsta tillsynen över landets sjukhus av medicinalstyrelsen. För den öppna hälso- och sjukvården gäller att distriktsvården inom varje distriktsvårdsområde skall vara anordnad enligt av medicinalstyrelsen godkänd plan (kung. 428/1935 angående statsbidrag till distriktsvård).

Landets 27 sjuksköterskeskolor är samtliga godkända av staten enligt kungörelse med bestämmelser angående statens godkännande av sjuksköterskeskolor (SFS 43/1935) med däri vidtagna ändringar. Enligt denna kungörelse åligger det medicinalstyrelsen att utöva tillsyn över godkända sjuksköterskeskolor samt att i den ordning särskilt är stadgat verkställa inspektion av dylika skolor. Det är logiskt och ändamålsenligt att sjuksköterskeutbildningen ligger under det ämbetsverks överinseende, som har högsta tillsynen över såväl sluten som öppen sjukvård och hälsovård. Svensk sjuksköterskeförening anser det uppenbart, att sjuksköterskeutbildningens innehåll och omfattning måste fastställas av den medicinska tillsynsmyndigheten och att det måste vara medicinalstyrelsen, som meddelar statligt godkännande av sjuksköterskeskola.

Medicinalstyrelsen hänvisar i cirkulär av den 10 januari 1955 med normalplaner för den teoretiska undervisningen vid sjuksköterskeskolorna till hur alla skolformer permanent är under utveckling och att detta gäller icke minst sjuksköterskeutbildningen, som måste anpassas efter den snabba utvecklingen inom medicinen och närliggande vetenskaper. Att sjuksköterskeskolorna lyckats något så när utvecklas i kapp med den medicinska vetenskapens explosionsartade utveckling torde bero på det intima samarbete, som ägt rum mellan tillsynsmyndigheten, medicinalstyrelsen och verksamheten på fältet. Svensk sjuksköterskeförening har tyvärr mindre god erfarenhet av hur menligt det inverkar på ett arbetsområde och den oformlighet det innebär, då flera ämbetsverk tjänstgör som tillsynsmyndighet.

Avsikten med föreliggande motion är att till sjuksköterskeskolorna erhålla statsbidrag. Svensk sjuksköterskeförening får härvid hänvisa till att för landstingens del sjuksköterskeelevernas praktik kommer landstingen direkt tillgodo, då ersättningen för elevernas arbete icke står i proportion till det arbete, de utför för sjukhusens räkning.

Svensk sjuksköterskeförening finner sålunda för närvarande icke anledning att aktualisera frågan om statsbidrag till dessa skolor.

Med hänvisning till vad ovan anförts får sjuksköterskeföreningen avstyrka motionärernas hemställan om utredning rörande sjuksköterskeskolornas inordnande i det reguljära yrkesskolväsendet.

Utskottet har vid sin prövning av motionerna I: B 78 och II: B 100 och de i ärendet avgivna yttrandena funnit skäl föreligga för att det i motionerna berörda spörsmålet göres till föremål för en allsidig och förutsättnings-

lös utredning, vilken synes utskottet lämpligen böra anförtros åt 1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning. Utskottet hemställer därför,

att riksdagen må, i anledning av motionerna I: B 78 och II: B 100, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder i av utskottet angivet avseende.

Stockholm den 11 november 1958

På statsutskottets vägnar:

EMIL NÄSSTRÖM

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Näsström, Gillström, Einar Persson, fröken Andersson, herrar Boman, Thun, Pålsson, Bergman, Holmqvist, Rikard Svensson, Söderberg, Axel Johannes Andersson, Bertil Petersson, Jacobsson och fru Svenson; samt

från a n d r a kammaren: herrar Åkerström, Petterson i Degerfors, Malmborg, Thapper, Rubbestad, Staxäng, Persson i Växjö, Gustafsson i Stockholm, Svensson i Stenkyrka, Karlsson i Olofström, fröken Elmén, herrar Andreasson, Heckscher, Bohman och fröken Vinge.